

BORN DIFFERENT

ANTONIO COSSA
KATEŘINA MILDNEROVÁ

WYSTAWA FOTOGRAFII
PHOTOGRAPHY EXHIBITION

Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Jagiellonian University Museum

Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych Jagiellonian Research Center for African Studies

BORN DIFFERENT

ANTONIO COSSA

autor fotografii *author of the photography*

KATEŘINA MILDNEROVÁ

autorka tekstów „Born Different” *author of the 'Born Different' texts*

wystawa fotografii *photography exhibition*

Kraków 2024

Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Jagiellonian University Museum
Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych Jagiellonian Research Center for African Studies

Teksty **texts**: dr Kateřina Mildnerová (Palacký University Olomouc),
prof. dr hab. Robert Kłosowicz (Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych)

Kuratorzy **curators**: Antonio Cossa, dr Kateřina Mildnerová, prof. dr hab. Robert Kłosowicz,
dr Joanna Ślaga (Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego)

Autor wystawy **author of the exhibition**: Antonio Cossa

Współpraca merytoryczna **substantive cooperation**: Antonio Cossa, dr Kateřina Mildnerová,
prof. dr hab. Robert Kłosowicz, dr Klaudia Wilk (Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych),
Katarzyna Zięba (Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego)

Projekt katalogu, plakatu i folderu **catalog poster and folder design**: Jacek Kumański
(Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego)

Promocja **promotion**: (Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego) Jacek Kumański, Karolina Płużek, Katarzyna Zięba

Pomoc techniczna **technical support**: (Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego) Janusz Kapik, Jacek Kumański;
(Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych) Dominika Szpaczek, Honorata Ziąja

Tłumaczenie **translation**: Szczepan Czarnecki, Paweł Siemianowski (Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego)

Redakcja polska: Aleksandra Sobańska

Redakcja angielska: Lily Buchanan

ISBN 978-83-8368-211-2

<https://doi.org/10.12797/9788383682112>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Publikacja jest częścią projektu „Interakcje i wpływy: badania afrykanistyczne w dialogu z otoczeniem społecznym i kulturalnym uczelni” realizowanego w ramach czwartej edycji konkursu na rozwój współpracy z otoczeniem zewnętrznym uczelni i została sfinansowana ze środków Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych w ramach Programu Strategicznego „Inicjatywa Doskonałości – Uniwersytet Jagielloński”.

The publication is part of the project 'Interactions and influences: African studies in dialogue with the social and cultural environment of the university' implemented as part of the fourth edition of the competition for the development of cooperation with the external environment of the university and was financed by the Faculty of International and Political Studies as part of the Strategic Program 'Excellence Initiative – Jagiellonian University'.

Prof. dr hab. Robert Kłosowicz

Dyrektor Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykanistycznych

Wystawa pt. „Born Different” prezentowana w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego była wydarzeniem towarzyszącym obchodom 10-lecia powstania Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykanistycznych oraz VII Kongresu Afrykanistów Polskich.

Powstałe w 2014 r. Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych (JCBA) jest międzywydziałową jednostką naukowo-badawczą Uniwersytetu Jagiellońskiego służącą jako platforma dla różnych form aktywności naukowej w ramach interdyscyplinarnych badań afrykanistycznych. Organizowany przez JCBA w dniach 23-25 maja 2024 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim Kongres Afrykanistów Polskich to z kolei największe i najbardziej prestiżowe afrykanistyczne wydarzenie naukowe w Polsce, które odbywa się cyklicznie co trzy lata i gromadzi zarówno badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe, jak też osoby zawodowo związane z Afryką, np. lekarzy, dyplomatów czy pracowników różnego rodzaju organizacji pomocowych. W Kongresie ogółem wzięło udział ponad 200 uczestników reprezentujących 25 uczelni wyższych oraz 12 placówek naukowych i muzealnych, którzy zaprezentowali ponad 150 referatów i wystąpień naukowych.

Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego (MUJ) to instytucja muzealna mogąca się poszczycić ponad stuletnią tradycją i siedzibą w Collegium Maius, najstarszym, średniowiecznym budynku Uniwersytetu Jagiellońskiego zbudowanym w XIV wieku. Sama instytucja Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego wywodzi się z założonego w 1867 roku Gabinetu Archeologicznego Uniwersytetu i gromadzi zbiory z ponad 650-letniej historii Uniwersytetu. Oprócz wspomnianej wystawy stałej w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego są prezentowane wystawy czasowe, tak jak „Born Different”, która nawiązuje do tematyki afrykanistycznej i podejmuje bardzo ważny problem osób dotkniętych bielactwem wrodzonym. Wystawa była prezentowana od 26 maja do 30 września 2024 r. w Kawiarni „U Pęcherza”, która mieści się w średniowiecznych piwnicach budynku Collegium Maius, będących częścią Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Na wystawie zostały zaprezentowane fotografie, które dają widzowi wgląd w codzienne życie ludzi dotkniętych bielactwem wrodzonym (albinizmem) w Afryce oraz mają na celu zwrócenie uwagi na problem

realiów życia tych ludzi w dwóch afrykańskich państwach – Zambii i Beninie. Przez swoją odmienność albinosi dawniej uznawani byli za duchy, obecnie zaś zaczęto przypisywać magiczną moc częściom ich ciała, co spowodowało na nich szereg niebezpieczeństw i cierpień. Główna część wystawy poświęcona jest wyzwaniom, przed jakimi stoją albinosi w Zambii, gdzie ich prawa są codziennie łamane, doświadczają oni wieloaspektowej stygmatyzacji i społecznej dyskryminacji.

Przygotowania do wystawy. Studentki z Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykanistycznych, Dominika Szpaczek i Honorata Ziaja, przy montażu zdjęć w Kawiarni „U Pęchera” w podziemiach Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Preparation of the exhibition, the photo shows female students of the Jagiellonian Research Center for African Studies, Dominika Szpaczek and Honorata Ziaja, putting photographs on display in the 'U Pęchera' Cellar in the Collegium Maius basement at the Jagiellonian University.

Wystawa ma na celu nie tylko zwrócenie uwagi na problem osób dotkniętych bielactwem wrodzonym w Afryce, ale także wpisuje się w szerszy program uwrażliwienia społeczeństwa na problemy osób, które chociaż żyją tysiące kilometrów od nas, to są bezbronne i oczekują pomocy społeczności międzynarodowej dla lepszej ochrony ich elementarnych praw, do spokojnego życia, rozwoju i bezpieczeństwa. Wystawa fotograficzna prezentowana w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego jest częścią szerszego projektu naukowego „Born Different” Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, prowadzonego przez czeską antropolożkę kultury dr Kateřinę Mildnerovą oraz fotografa i fotoreportera Antonio Cossę, pochodzącego z Mozambiku.

Koncepcja zakłada twórcze połączenie sztuki i nauki, antropologii kulturowej i fotografii oraz korzysta z szeregu zespołowych badań terenowych przeprowadzonych w Zambii i Beninie (2023-2024). Zorganizowanie wystawy „Born Different” na Uniwersytecie Jagiellońskim jest efektem współpracy pomiędzy autorami wystawy (Antonio Cossa i dr Kateřina Mildnerová), a Jagiellońskim Centrum Badań Afrykanistycznych i Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jest także częścią projektu Interakcje i wpływy: badania afrykanistyczne w dialogu z otoczeniem społecznym i kulturalnym uczelni realizowanego w ramach czwartej edycji konkursu na rozwój współpracy z otoczeniem zewnętrznym uczelni. Zorganizowanie wystawy było współfinansowane ze środków Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych w ramach Programu Strategicznego „Inicjatywa Doskonałości – Uniwersytet Jagielloński”.

Professor Robert Kłosowicz

Director of the Jagiellonian Research Center for African Studies

The 'Born Different' exhibition presented in the Jagiellonian University Museum was an additional event at the 10th anniversary of the Jagiellonian Research Center for African Studies and the 7th Congress of Polish Africanists.

The Jagiellonian Research Center for African Studies (JRCAS) was created in 2014 as an interfaculty research unit of the Jagiellonian University, acting as a platform for various form of scientific activity centered around interdisciplinary research of Africa and Africans. The Congress of Polish Africanists, organised by the JRCAS on 23–25 May 2024, is the biggest and most prestigious African research event in Poland, taking place every three years and hosting researchers representing various scientific disciplines, as well as people involved in Africa at a professional level, including doctors, diplomats, or employees of numerous aid organisations. The Congress attracted more than 200 participants representing 25 universities and 12 research and museum institutions who presented more than 150 papers and scientific speeches.

The Jagiellonian University Museum (JUM), an institution with more than one hundred years of tradition, is located in the Collegium Maius, the oldest, mediaeval Jagiellonian University building which was erected in the 14th century. The Museum has its roots in the University's Archaeological Cabinet established in 1867 and houses a collection encompassing the 650 years of the University's history. Aside from the aforementioned standing exhibition, the JUM displays temporary exhibitions, such as the 'Born Different' exhibition centred around the subject of African studies which tackles the acute problem of those affected by albinism. The exhibition was displayed between 20 May and 30 September 2024 in the 'U Pęcherza' Café located in the mediaeval cellar underneath the Collegium Maius building.

The exhibition highlighted the photographs which brought to life the daily realities of those living in Africa and afflicted with albinism in two African countries – Zambia and Benin. Due to their otherness, people with albinism were believed to be ghosts though contemporarily their body parts are believed to have magical properties, a notion which causes all kinds of danger and suffering. The central part of the exhibition focuses on the challenges faced by persons with albinism in Zambia. Their rights are violated on a daily basis and they experience multifaceted stigmatisation and social discrimination.

The exhibition not only aims to draw attention to the problem of people affected by albinism in Africa, but is also part of a broader initiative to sensitise the public to the problems of people who, although they live thousands of kilometres away from us, are vulnerable and await the help of the international community for better protection of their basic rights, to live peacefully, grow, and be safe.

The photographic exhibition presented in the Jagiellonian University Museum is a part of Born Different, a broader research project hosted by Palacký University Olomouc and supervised by the Czech cultural anthropologist Dr Kateřina Mildnerová and photographer and photo reporter Antonio Cossa, a native of Mozambique. The concept is based on a creative combination of art and science, cultural anthropology and photography, using the results of several team research projects conducted in Zambia and Benin (2023–2024).

The organisation of the 'Born Different' exhibition at the Jagiellonian University is a cooperative effort between its creators (Antonio Cossa and Kateřina Mildnerová) and the Jagiellonian Research Center for African Studies and the Jagiellonian University Museum. It is also a part of the project 'Interactions and Influences: African Studies in Dialogue with the Social and Cultural Environment of the University', implemented as a part of the 4th edition of a competition for the development of cooperation with the external environment of the University. The organisation of the exhibition was funded by the Faculty of International and Political Studies as part of the 'Excellence Initiative Strategic Programme at the Jagiellonian University'.

Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego, siedziba Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Collegium Maius of the Jagiellonian University, seat of the Jagiellonian University Museum.

Otwarcie wystawy na dziedzińcu Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od prawej: autor zdjęć Antonio Cossa; wicedyrektorka Muzeum UJ dr Joanna Ślaga; dyrektor Muzeum UJ prof. dr hab. Krzysztof Stopka; dyrektor Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykanistycznych prof. dr hab. Robert Kłosowicz; prorektor Palacký University Olomouc doc. mgr Andrea Hanáčková, Ph.D.; dr Klaudia Wilk (Jagiellońskie Centrum Badań Afrykanistycznych) i dr Kateřina Mildnerová (Palacký University Olomouc), 23 maja 2024 r.

Opening event of the exhibition in the Collegium Maius courtyard. From the right: creator of the photographs Antonio Cossa; Deputy Director of the Jagiellonian University Museum Joanna Ślaga Ph.D.; Director of the Jagiellonian University Museum Prof. Krzysztof Stopka; Director of the Jagiellonian Research Center for African Studies Prof. Robert Kłosowicz; Vice-Rector of the Palacký University Olomouc Doc. mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.; Klaudia Wilk Ph.D. (Jagiellonian Research Center for African Studies) and Kateřina Mildnerová Ph.D. (Palacký University Olomouc), 23rd May 2024.

Przemówienie Dziekana Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, prof. dra hab. Pawła Laidlera podczas otwarcia wystawy w podziemiach Collegium Maius w trakcie VII Kongresu Afrykanistów Polskich, 23 maja 2024 roku.

Speech held by the Jagiellonian University Dean of the International and Political Studies Faculty Prof. Paweł Laidler during the opening event in the Collegium Maius basement during the 7th Congress of Polish Africanists, 23rd May 2024.

Uczestnicy VII Kongresu Afrykanistów Polskich podczas zwiedzania wystawy, 23 maja 2024 roku.

Participants of the 7th Congress of Polish Africanists visiting the exhibition, 23rd May 2024.

BORN DIFFERENT

Wystawa fotograficzna o życiu osób z albinizmem w Afryce

Wystawa uznanego fotoreportera Antonia Cossy oferuje intymne spojrzenie na codzienne życie osób z albinizmem w Afryce. Zdjęcia wykonane przez autora przedstawiają diametralnie odmienną codzienność tych ludzi, ukazując realia społeczne w dwóch państwach Afryki – Zambii i Beninie. Tak szczególna i widoczna odmienność jest w Afryce źródłem wielu kulturowych i duchowych wierzeń. Podczas gdy w Zambii osoby te nie są uważane za ludzi, a za niebezpieczne duchowe stworzenia (mwavi), które ściągają klątwę i przynoszą nieszczęście rodzinie oraz społeczności, tak w Beninie uważa się je za istoty święte i nienaruszalne.

Główna część wystawy poświęcona została wyzwaniom osób z albinizmem w Zambii, których prawa są łamane każdego dnia. Prezentowane fotografie oferują intymny wgląd w ich wewnętrzny świat i codzienne życie w opresyjnej rzeczywistości społecznej. Ta część wystawy opowiada o ich doświadczeniach związanych z problemami społecznej stygmatyzacji, dyskryminacji, segregacji, poczucia osamotnienia i wszechobecnego strachu przed byciem celem polowań i rytualnych ataków. Niniejsza wystawa oferuje również ucieczkę od tej bolesnej rzeczywistości za pomocą artystycznych portretów, które przywracają ofiarom odebraną im godność, wewnętrzną moc i siłę do walki z obecną w ich życiu niesprawiedliwością. W Zambii każdego roku dziesiątki dzieci z albinizmem jest porywanych, rytualnie mordowanych lub rozczłonkowywanych, ponieważ ich części ciała są wysoko cenione i uważane za źródło bogactwa, władzy i prestiżu. Największa liczba rytualnych zabójstw tych ludzi ma miejsce we wschodniej prowincji Zambii, najbardziej dotkniętym ubóstwem regionie państwa. Zbrodnie popełniane są głównie przez bliskich członków rodziny, którzy zabijają krewnych z bielactwem i sprzedają części ich ciała handlarzom działającym na granicach sąsiednich państw (Malawi, Tanzanii, Mozambiku). Osoby, które przeżyły rytualne ataki, żyją w ciągłym strachu o swoje życie, ponieważ sprawy przestępstw w większości przypadków nie są ścigani ani skazywani.

W przeciwieństwie do Zambii w południowym Beninie osoby z albinizmem są wysoko cenione w społeczeństwie. Są czczone w ramach tradycyjnej religii vodun (voodoo) jako ludzka i duchowa materializacja bóstwa stwórcy Segbo Lissa na Ziemi. Ich uczestnictwo w tym kulcie daje im ochronę przed niebezpieczeństwem duchowego lub fizycznego ataku ze strony praktykujących czarną magię. Specjalny status religijny zapewnia im szacunek i społeczne uznanie. Powszechnie uważa się, że osoby z albinizmem przynoszą dobrobyt, zdrowie, bogactwo materialne i ochronę duchową tym, którzy je czczą.

Fascynujące jest obserwowanie, jak różnie afrykańskie społeczeństwa mogą interpretować bielactwo i jak różne kulturowe oraz religijne idee znacząco wpływają na codzienne życie osób z albinizmem we współczesnej Afryce. Do tej pory fotoreporterzy i antropolodzy zwracali głównie uwagę na negatywne aspekty albinizmu w państwach, w których osoby nim dotknięte są prześladowane i rytualnie zabijane. Niniejsza wystawa wykracza poza tę perspektywę. Pokazuje bogatą różnorodność codziennej rzeczywistości ludzi żyjących z uwarunkowanym genetycznie brakiem lub niedoborem pigmentu w organizmie, w tym kontrastujące znaczenia tego, co to znaczy „urodzić się innym” (born different).

Niniejsza wystawa fotograficzna jest efektem projektu badawczego z zakresu antropologii wizualnej poświęconego problematyce osób z albinizmem i zrealizowanego w 2023 r. pod kierunkiem czeskiej antropolożki kultury i pisarki Kateřiny Mildnerovej z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Projekt „Born Different” obejmuje szereg działań, m.in. wystawy fotograficzne, publikację o charakterze popularno-naukowym oraz serię wykładów antropologicznych. Celem projektu jest nie tylko podniesienie świadomości społecznej na temat niesprawiedliwości, dyskryminacji i rytualnych mordów osób z albinizmem, ale także dążenie do poprawy ich warunków życia poprzez publiczne darowizny na cele charytatywne.

BORN DIFFERENT

A photo Exhibition About Life with Albinism in Africa

This exhibition by renowned photojournalist Antonio Cossa provides an intimate insight into the daily lives of people with albinism in Africa. It focuses on their radically different lives and social realities in two African countries – Zambia and Benin. The hypervisibility of people with albinism in Africa is a source of many cultural and spiritual beliefs. While in Zambia they are considered non-human spiritual beings (*mwavi*) who bring curses and misfortune to the family and the community, in Benin they are considered holy and sacred.

The main part of the exhibition is dedicated to the challenges faced by people with albinism in Zambia, mainly children and mothers, whose rights are violated on a daily basis. The photographs on display provide an intimate insight into their daily lives and their inner world in the midst of an oppressive social reality. It highlights their experience of social stigma, discrimination, isolation, feelings of loneliness and the ever-present fear of being hunted and ritually attacked. The exhibition also offers an escape from this painful reality through artistic portraits that restore their previously denied dignity, inner strength and empowerment to fight injustice in their lives. In Zambia, dozens of children with albinism are abducted, ritually murdered or dismembered every year because their body parts are considered a highly valued source of wealth, power and prestige. The highest incidence of albino ritual killings occurs in the Eastern Province, Zambia's most impoverished region. Crimes against people with albinism are mostly committed by close family members who kill and sell their body parts to traffickers operating at the borders of neighbouring countries (Malawi, Tanzania, Mozambique). The survivors of these ritual attacks live in constant fear for their lives, as the perpetrators of these crimes are rarely prosecuted and convicted.

Unlike in Zambia, in southern Benin people with albinism are held in high esteem by society. They are worshipped in the traditional religion of Vodun (voodoo) as the human and spiritual materialisation of the creator deity Segbo Lissa on earth. Their participation in the cult protects them from the danger of being spiritually or physically attacked by practitioners of black magic. Their special religious status ensures that they are respected and socially valued. It is generally believed that people with albinism bring prosperity, health, material wealth and spiritual protection to those who worship them. It is fascinating to observe how different African societies can interpret albinism and how these cultural and religious beliefs significantly influence the daily lives of people with albinism in Africa today. Until now, photojournalists

and anthropologists have focused on the negative aspects of albinism in countries where ritual murders happen. This exhibition goes beyond that perspective. It shows the rich diversity of the daily realities of people living with albinism, including the contrasting meanings of what it means to be 'born different'.

This photographic exhibition is a result of the visual anthropological research project on albinism, which was carried out in 2023 under the direction of the Czech cultural anthropologist and writer Katerina Mildnerova from Palacky University in Olomouc. The BORN DIFFERENT project includes an exhibition, a popular science book and a series of anthropological lectures on a given topic. It aims not only to raise public awareness of the injustice, discrimination and ritual killings of people with albinism, but also to improve their living conditions through public charitable donations.

Antonio Cossa

Niezależny fotoreporter pochodzący z Mozambiku i mieszkający w Pradze. Jest fotografem dokumentalnym 2004 roku. W tym czasie współpracował z takimi instytucjami jak British Council i UNICEF. Jego bogata kariera zawodowa koncentruje się w głównej mierze na problematyce wojennej, kryzysach uchodźczych i kwestiach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktów wojennych na Bliskim Wschodzie i w Afryce, kryzysie uchodźczym na granicy grecko-tureckiej, sytuacji uchodźców Rohingya w Bangladeszu i prodemokratycznych protestach w Hongkongu. Od początku wojny w Ukrainie jest oficjalnie akredytowany przez Ministerstwo Obrony Ukrainy jako fotoreporter wojenny. W ostatnich latach fotografował również uchodźców klimatycznych w Mozambiku po przejściu cyklonu Idai. Jego ostatni projekt skupia się na osobach z albinizmem, które przeżyły ataki rytualne w Zambii. Poza wskazaną działalnością, Antonio Cossa jest również fotografem portretowym. Pracował z wieloma znanymi osobistościami na świecie, takimi jak Nelson Mandela, Dalajlama, Václav Havel, Jean Reno, Johnny Depp i inni. Jego portfolio obejmuje dziesiątki wystaw na całym świecie, wykłady oraz warsztaty dla studentów i szerokiej publiczności.

An independent photojournalist originally from Mozambique, based in Prague. He has worked as a documentary photographer since 2004, collaborating with institutions such as the British Council and UNICEF. He has had a rich professional career focusing on war, refugee crisis and social issues. His work specialises in war conflicts in the Middle East and Africa, the refugee crisis on the Greek-Turkish border, documenting the situation of the Rohingya in Bangladesh and the pro-democracy protests in Hong Kong. Since the beginning of the war in Ukraine, he has been officially accredited by the Ukrainian Ministry of Defence as a war photojournalist. In recent years he has also photographed climate refugees in Mozambique after Cyclone Idai. His latest project focuses on albino survivors of ritual attacks in Zambia. He is also a portrait photographer and has photographed many of the world's most famous people, including Nelson Mandela, the Dalai Lama, Vaclav Havel, Jean Reno and Johnny Depp. His portfolio includes dozens of exhibitions around the world, lectures and workshops for students and the general public.

Kateřina Mildnerová

Czeska antropolożka społeczna i kulturowa specjalizująca się w obszarze Afryki Subsaharyjskiej. Ukończyła studia doktoranckie z etnologii na Uniwersytecie Zachodnioczeskim w Pilźnie. Od 2015 roku pracuje jako badaczka adiunkt w Katedrze Socjologii, Andragogiki i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Od 2019 roku przewodniczy Czeskiemu Stowarzyszeniu Studiów Afrykańskich. Przeprowadziła dziesiątki badań terenowych w Zambii, Beninie i Namibii oraz wykładała na wielu uniwersytetach w Afryce i Europie. Specjalizuje się w antropologii religii i antropologii medycznej. Kateřina

Mildnerová jest autorką kilkudziesięciu artykułów naukowych i rozdziałów w monografiach, pięciu własnych monografii naukowych, a także współautorką filmu dokumentalnego *Czarni Czesi* (Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu w koprodukcji z czeską telewizją, 2022). Obecnie pracuje nad monografią *Born different. Wyzwania życia z albinizmem w Zambii*, która zostanie opublikowana w 2024 roku.

A Czech social and cultural anthropologist specialising in sub-Saharan Africa. She holds a PhD in ethnology from the University of West Bohemia in Pilsen. Since 2015 she has been working as a researcher and assistant professor at the Department of Sociology, Andragogy and Cultural Anthropology at Palacky University Olomouc. Since 2019 she has been the president of the Czech Association of African Studies. She has conducted dozens of field research projects in Zambia, Benin and Namibia and has lectured at several universities in Africa and Europe. She specialises in religious anthropology and medical anthropology. She is the author of dozens of academic articles and book chapters and five monographs of her own. She is co-author of the documentary film *Black Czechs* (Palacky University Olomouc in co-production with Czech Television, 2022). She is currently working on the book *Born different. The challenges of living with albinism in Zambia*, which will be published in 2024.

DZIECIŃSTWO Z ALBINIZMEM W ZAMBII
CHILDHOOD WITH ALBINISM IN ZAMBIA

DZIECIŃSTWO Z ALBINIZMEM W ZAMBII

Życie z albinizmem w Zambii stanowi poważne wyzwanie. Tysiące dzieci z bielactwem dorasta w tym państwie w atmosferze strachu, odrzucenia i pogardy. Osoby te stają w obliczu wielu wyzwań, takich jak skomplikowane środowisko rodzinne, życie w ubóstwie, ograniczony dostęp do edukacji, stygmatyzacja społeczna, zastraszanie w szkołach, wykluczenie społeczne i izolacja. Ci, którym sprzyja los, którzy otrzymali miłość i wsparcie od swoich rodzin, są w stanie łatwiej radzić sobie z wyzwaniami życia. Ci z ograniczonym wsparciem, którzy zostali odrzuceni przez swoje rodziny lub przeżyli rytualny atak, żyją w państwowych domach dziecka bez szans na dobrą przyszłość. Najpoważniejszym problemem pozostaje jednak brak ochrony ich prawa do życia. Dzieci z albinizmem (i ich matki) żyją w ciągłym strachu przed prześladowaniem, uprowadzeniem, rytualnym okaleczeniem, a nawet morderstwem. Ich obawy są niestety uzasadnione, ponieważ 80% wszystkich ataków rytualnych w Zambii popełnianych jest na dzieciach.

Skomplikowane środowisko rodzinne

Z powodu przeciwności losu większość dzieci z albinizmem w Zambii żyje w niepełnych rodzinach. W okresie dorastania muszą one radzić sobie z bolesnym faktem odrzucenia przez własnych ojców lub wszystkich krewnych. W tym kraju ludzie wierzą, że narodziny dziecka z bielactwem sprawdzają klątwę na całą rodzinę i stanowi karę od przodków (lub Boga) za naruszenie obowiązujących norm etycznych – cudzołóstwo kobiety. Z tego względu dziecko z albinizmem wywołuje niezgodę i nierzadko jest powodem późniejszego rozpadu małżeństwa. Istnieją również przypadki, w których tuż po urodzeniu, pod presją rodziny, matka takiego dziecka decyduje się je porzucić lub je zabija. Jednak w większości przypadków instynkt macierzyński przeważa nad desperacją, a wypędzona przez męża ze wspólnego domu matka z dzieckiem znajduje schronienie i tymczasowy azyl u krewnych. W dłuższej perspektywie status rozwiedzionej kobiety jest jednak niekorzystny ekonomicznie, a także nieakceptowalny społecznie. Aby uniknąć podwójnego piętna, tj. bycia matką dziecka z albinizmem i rozwódką, kobiety starają się jak najszybciej ponownie wyjść za mąż. W wyniku tego dziecko z bielactwem w najlepszym przypadku zostanie narażone na upokorzenia i znęcanie się ze strony ojczyma, a w najgorszym samotna matka zostanie wypchnięta poza granicę skrajnego ubóstwa, wpadając w pułapkę prostytucji.

Izolacja społeczna

Większość matek dzieci z albinizmem stara się chronić swoje potomstwo przed niebezpieczeństwami świata zewnętrznego poprzez zamknięcie ich w domu i niewypuszczanie na zewnątrz. Jednak w wyniku naturalnej eksploracji bliskiego otoczenia domu, dzieci szybko stają się świadome własnej odmienności będącej źródłem ich wykluczenia społecznego. Są one często łatwym celem kpin ze strony kolegów z klasy i nierzadko stają się ofiarami fizycznego znęcania się. Połączenie negatywnych doświadczeń związanych z próbą dopasowania się do grupy i nadopiekuńczej postawy matek, skutkuje nierzadko problemem izolacji społecznej i pozostawaniem odosobnionym, zamkniętym we własnym świecie marzeń. Dzieci z albinizmem wydają się mieć niską samoocenę i na pierwszy rzut oka jawią się jako nieśmiałe, nieufne i mało komunikatywne. Brak kontaktów społecznych i doświadczenie deprywacji społecznej są równoważone niezwykle wrażliwością na otaczający je świat. Dzieci te wyróżniają się duchem artystycznym, są dociekliwe i pilne, pragną dorównać swoim kolegom z klasy, a nawet ich przewyższyć, aby pokazać, że mogą się wyróżniać w jakiejś dziedzinie – w śpiewie, malarstwie czy konkursach wiedzy. Silne pragnienie bycia docenionym przez innych stanowi siłę napędową w ich życiu i jest to również częścią systemu samoobrony przed dyskryminacją, z którą spotykają się na co dzień.

Problemy w szkole

Szczególnie nagłym problemem towarzyszącym życiu dzieci z albinizmem w Zambii jest ich ograniczony dostęp do edukacji, brak integracji i poszanowania ich potrzeb edukacyjnych. Często nie są one w stanie ukończyć edukacji, a wiele z nich zatrzymuje się jedynie na niższych poziomach kształcenia podstawowego. W Zambii wskaźnik alfabetyzacji wśród osób z bielactwem wynosi zaledwie 66% w porównaniu ze średnią dla państwa wynoszącą 92% (Ero, 2021). Główną przyczyną tej różnicy jest trudna sytuacja ekonomiczna samotnych matek, których nie stać na opłacenie czesnego i przyborów szkolnych. Ponadto istotnym problemem są także bezpośrednie zagrożenia bezpieczeństwa. Wiele matek obawia się lub przeżyło próby porwania dziecka w drodze do szkoły lub ma negatywne doświadczenia związane z zastraszaniem albo rytualnym znęcaniem się nad dzieckiem w szkole (np. sekretne obcinanie włosów). Częstym powodem nieukończenia nauki jest także brak poszanowania specjalnych potrzeb edukacyjnych i ograniczeń zdrowotnych. W zambijskich szkołach podstawowych brakuje wyszkolonego personelu posiadającego wiedzę o bielactwie. Dzieci z albinizmem potrzebują więcej czasu na przetworzenie zadań z powodu trudności

w czytaniu i pisaniu spowodowanych zaburzeniami widzenia. Mają także trudności z rozpoznaniem podstawowego spektrum kolorów, m.in. nie mogą odczytać białego pisma na czarnej tablicy. Ponadto borykają się również z innymi ograniczeniami, jak np. zredukowanie ekspozycji na bezpośrednie światło słoneczne podczas odbywających się na zewnątrz lekcji wychowania fizycznego. Co prawda istnieje kilka specjalistycznych szkół dla dzieci z albinizmem i osób niedowidzących w Zambii, ale są one niedostępne dla większości rodzin o niskich dochodach. Ograniczone możliwości edukacyjne prowadzą natomiast do swoistego błędnego koła marginalizacji ekonomicznej, bezrobocia, dyskryminacji na rynku pracy, a w konsekwencji do życia w ubóstwie w wieku dorosłym.

Problemy zdrowotne

Albinizm to wada genetyczna cechująca się zaburzeniami funkcji enzymów niezbędnych do wytwarzania melaniny w obrębie skóry, włosów oraz oczu, czemu towarzyszy nadwrażliwość na światło słoneczne. W Zambii, gdzie ilość i intensywność światła słonecznego jest ekstremalna, osoby z bielactwem cierpią na uszkodzenia skóry, które najczęściej objawiają się nowotworami skórnymi. Ze względu na ograniczenia dostępu do opieki zdrowotnej, nieodpowiednią profilaktykę oraz brak środków ochronnych (w szczególności filtrów przeciwsłonecznych o wysokiej wartości SPF, okularów przeciwsłonecznych i nakryć głowy), osoby z albinizmem w Zambii dożywają średnio 40 lat, czyli niższego wieku niż średnia życia dla całej populacji, która w Zambii wynosi 64,4 roku (2022). Co więcej, wiele matek, zwłaszcza z obszarów wiejskich, nie posiada wystarczających informacji na temat tego, jak dbać o skórę i wzrok swoich dzieci.

CHILDHOOD WITH ALBINISM IN ZAMBIA

Living with albinism in Zambia is a huge challenge. Thousands of children with albinism grow up in an atmosphere of fear, rejection and contempt. They face a range of challenges including complicated family backgrounds, living in poverty, limited access to education, experiencing social stigma, bullying at school, social exclusion and isolation. The more fortunate, who have received love and support from their families, are better able to cope with life's difficult challenges. The less fortunate, either rejected by their families or survivors of ritual attacks, live in state orphanages without a clear future. However, the most serious problem remains the lack of protection of their right to life. Children with albinism (and their mothers) live in constant fear of being persecuted, abducted, ritually mutilated or even murdered. Unfortunately, their fears are more than justified as 80% of all ritual attacks in Zambia are committed against children.

Complicated Family Backgrounds

Most children with albinism are born into broken families. As they grow up, they have to deal with the painful reality of rejection by their own fathers. In fact, in Zambia it is believed that the birth of such child is a curse on the whole family and a punishment from the ancestors (or God) for violating binding ethical norms, mainly adultery committed by a woman. The child thus becomes the subject of marital discord and the reason for the subsequent breakdown of the marriage. There are also cases where the mother of a child with albinism, under pressure from the family, has decided to give up the child after birth or has killed the child herself. In most cases, however, maternal instinct prevails over desperation and the mother with the child, who has been thrown out of their home by her husband, finds shelter and temporary refuge with relatives. In the long run, the status of a divorced woman is not only economically disadvantageous but also socially unacceptable. To avoid the double stigma of being an albino mother and a divorced woman, women try to remarry as soon as possible. At best, the child will be accepted after marriage, at worst it will be humiliated or abused by the stepfather, and at worst, the single mother without economic support of new husband will be pushed beyond the extreme poverty line into the trap of prostitution.

Social Isolation

Most mothers try to protect their children with albinism from the dangers of the outside world by keeping them indoors and not letting them out. However, through their natural exploration of the home environment, the children soon become aware of their own otherness, which becomes the source of their social exclusion. They often become easy targets for ridicule by their classmates or outright victims of physical bullying. The combination of negative experiences of trying to fit in and the overprotective attitude of their mothers often leads to their social isolation and retreat into their own dream world. Children with albinism are at first glance shy, suspicious, not very communicative and have low self-esteem. The lack of social contact on the one hand and the experience of social deprivation on the other are balanced by an extraordinary sensitivity to the world around them which is characterised by their artistic spirit. They are also inquisitive and studious. They have a desire to match or surpass their peers, to show that they can excel in some area – whether it is singing, painting or academic competitions. Their strong desire to be accepted by others is a driving force in their lives. It is also part of their defence system against the discrimination they face on a daily basis.

Problems at School

The most pressing issue affecting the lives of children with albinism in Zambia is their limited access to education, lack of inclusion and respect for their special educational needs. These children are often unable to complete their education and many only reach the lower levels of primary education. In Zambia, the literacy rate for people with albinism is only 66% compared to the national average of 92% (Ero, 2021). The main reason for this is the difficult economic situation of single mothers who cannot afford to pay school fees and school supplies. In addition, there are safety risks – many mothers fear or have directly experienced an attempted abduction of their child on the way to school, or have negative experiences of bullying or ritual abuse of their child at school (e.g. secret hair cutting). A common reason for children with albinism not completing primary school is a lack of respect for their special educational needs and health limitations. Zambian mainstream schools do not have trained staff who are aware of what albinism is. These pupils need more time to complete their schoolwork due to difficulties in reading and writing caused by visual impairment. They have difficulty recognising the basic spectrum of colours, for example they cannot read white writing on a black board. They are also restricted from being in the playground in direct sunlight during

PE lessons. There are several special schools in Zambia for children with visual impairments and albinism, but they are beyond the means of most low-income families. The limited educational opportunities for these children then lead to a vicious cycle of economic marginalisation, unemployment, discrimination in the labour market and a life of poverty in adulthood.

Health Risks

Albinism is a genetic disorder characterised by insufficient production of melanin in the skin, visual impairment and hypersensitivity to sunlight. In Zambia, where the amount and intensity of sunlight is extreme, people with albinism suffer from skin damage, most commonly skin cancer. Due to inadequate prevention and follow-up health care in childhood and lack of health tools (especially high UV factor sunscreens, sunglasses and headgear), people with albinism in Zambia live to a younger age than most of the rest of the population, averaging 40 years, with the average life expectancy in Zambia being 64.4 years (2022). In addition, many mothers, especially those in rural areas of Zambia, do not even have enough information on how to care for their children's skin and vision.

MACIERZYŃSTWO Z ALBINIZMEM W ZAMBII
MOTHERHOOD WITH ALBINISM IN ZAMBIA

MACIERZYŃSTWO Z ALBINIZMEM W ZAMBII

Bycie matką dziecka z albinizmem lub bycie matką z bielactwem we współczesnej Zambii niesie ze sobą wiele wyzwań. Matki muszą radzić sobie ze społecznym napiętnowaniem i wykluczeniem zarówno ze strony swoich bliskich, jak i społeczności. Wszechobecne przekonanie, że dziecko z albinizmem jest konsekwencją niewierności kobiety lub źródłem rodzinnej klątwy, często prowadzi do odrzucenia matki (i dziecka) przez męża. W rezultacie zagrożone ubóstwem samotne matki polegają na wsparciu własnej rodziny lub angażują się w nielegalną pracę. Kobiety z bielactwem są jeszcze bardziej narażone na negatywne skutki społeczne i ekonomiczne przez powszechną dyskryminację na rynku pracy i znacznie łatwiej stają się ofiarami nadużyć seksualnych lub rytualnych.

Napiętnowanie społeczne i odrzucenie przez rodzinę

Matki dzieci z albinizmem są stygmatyzowane w zambijskim społeczeństwie. Już po porodzie często spotykają się z napiętnowaniem, obwinianiem i odrzuceniem przez rodzinę i mężów, którzy mają trudności z zaakceptowaniem dziecka. Matki te postrzegane są jako niewierne swoim mężom, czego skutkiem ma być urodzenie takiego dziecka, i są obwiniane za sprowadzenie klątwy na rodzinę. Są one narażone na przemoc słowną i fizyczną, ostracyzm społeczny i wyrzucenie z domu. Na obszarach wiejskich zdarzają się również przypadki wygnania takich kobiet z miejsca zamieszkania ze względu na powszechne przekonanie, że mogą one przynieść nieszczęście całej społeczności. W Zambii matki te nie otrzymują również żadnej pomocy prawnej.

Odrzucenie dziecka z albinizmem

Dramat zaczyna się tuż po porodzie. Po urodzeniu dziecka z albinizmem większość matek cierpi na depresję poporodową. Kobiety te nie potrafią zaakceptować faktu, że urodziły dziecko z bielactwem, obawiają się przy tym publicznego potępienia i odrzucenia ze strony rodziny. Z powodu niedostatecznej wiedzy medycznej towarzyszy im wiele obaw i martwią się tym, jak opiekować się takim dzieckiem. Dodatkowo w szpitalach położniczych w Zambii brakuje rozwiniętego wsparcia psychologicznego i medycznego ze strony pracowników służby zdrowia, więc najczęstszą reakcją tych matek jest odrzucenie dziecka. Istnieją również udokumentowane przypadki kobiet, które pod presją męża bądź rodziny dokonały zabójstwa noworodka.

Poza wskazanymi praktykami istnieje wiele innych metod i wzorców zachowań. Niektóre kobiety kąpią swoje dzieci w specjalnych ziołowych miksturach w przekonaniu, że staną się one ciemne, inne ukrywają je miesiącami, zakrywając ich ciała lub izolują, zamykając je w domu przez kilka pierwszych lat życia. Pomimo początkowego odrzucenia i wewnętrznej traumy większość matek ostatecznie akceptuje swoje dzieci jako „dar od Boga” i opiekuje się nimi z miłością.

Zagrożenie ubóstwem

Bycie samotną matką dziecka z albinizmem często wiąże się z ryzykiem życia w ubóstwie. Ze względu na nieustanną marginalizację i dyskryminację kobiety te mają w Zambii niski status społeczno-ekonomiczny. Na obszarach wiejskich, szczególnie w Prowincji Wschodniej, większość z nich żyje na granicy skrajnego ubóstwa, co z kolei jeszcze bardziej naraża ich dzieci na ataki rytualne. Porzucone przez swoich mężów i członków rodziny kobiety nie mają wielu możliwości. Mogą polegać na solidarności krewnych albo sieci solidarności krewniczkiej albo spróbować ponownie wyjść za mąż. Te, którym się to nie udaje, wpadają w pułapkę nielegalnej prostytucji. Samotne matki ponoszą duży ciężar opieki nad dziećmi, zazwyczaj nie są w stanie pracować w pełnym wymiarze godzin, gdyż w celu zapewnienia im bezpieczeństwa towarzyszą im w szkole podczas zajęć lekcyjnych. Ponadto ze względu na piętno związane z byciem matką dziecka z albinizmem również ponowne zawarcie małżeństwa nie jest dla nich łatwe, a często staje się wręcz niemożliwe. Nie jest to również bezpieczne dla samego dziecka, które jest narażone na rytualne ataki lub wykorzystywanie przez nowych członków rodziny.

Podatność na zagrożenia matek z albinizmem

Samotne matki z albinizmem ze względu na ograniczoną zdolność do znalezienia pracy i zarabiania na życie stanowią grupę najbardziej zagrożoną wykluczeniem ekonomicznym. Większość z nich spotyka się z codzienną dyskryminacją na rynku pracy z powodu stygmatyzacji lub ograniczonego stanu zdrowia. Kobiety z albinizmem są często ofiarami molestowania seksualnego i przemocy. Niejednokrotnie wynika to często z mitu, że stosunki seksualne z albinoskami mogą leczyć choroby (takie jak HIV/AIDS) lub przynosić szczęście. Przesady te nadal narażają kobiety z albinizmem na przemoc i zwiększają możliwość niechcianej ciąży i ryzyko chorób przenoszonych drogą płciową. Osoby, które doświadczyły przemocy seksualnej lub rytualnej mają

niewielkie zaufanie do mężczyzn i zazwyczaj nie wchodzi w związki małżeńskie. Samotne matki albinoski są również łatwo wciągane w komercyjną prostytucję za pośrednictwem internetowych sieci społecznościowych. Są one szczególnie atrakcyjne dla bogatych mężczyzn, którzy wierzą, że taki seks przyniesie im więcej satysfakcji i szczęścia. Matki te są doskonałymi mentorkami i pomocnicami dla swoich albinoskich dzieci. Wiedzą, jak wychować swoje dziecko, ponieważ ich wrażliwość opiera się na własnym doświadczeniu. Jednocześnie okazują się bardziej czujne i troskliwe, ponieważ są w pełni świadome wszystkich zagrożeń związanych z życiem z bielactwem.

Ataki rytualne i przesiedlenia dzieci

W Zambii powszechną praktyką jest, że dzieci z albinizmem, które przeżyły rytualne ataki, są odbierane ich biologicznym rodzicom przez państwo („opiekę społeczną”) i umieszczane w ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych bez możliwości odwoławczej. Rodzice, a w szczególności matki, doświadczają tym samym podwójnej traumy: pierwszą z nich jest atak na ich dziecko, a drugą odebranie go przez państwo. Pozostaje ono w placówce opiekuńczo-wychowawczej do 18 roku życia. Rodzice często nie są w stanie go odwiedzić, częściowo z powodu środków bezpieczeństwa, a częściowo z powodu własnego ubóstwa – braku możliwości finansowych na opłacenie transportu na tak dużą odległość. Sytuacja ta nie jest łatwa również dla dziecka, które jest traumatyzowane atakiem, a dodatkowo pozbawione kontaktu z bliskimi – rodzeństwem i rodzicami. Z drugiej strony takie rozwiązanie zapewnia mu zabezpieczenie materialne, edukację i bezpieczne środowisko, które chroni je przed dalszymi możliwymi prześladowaniami. Prawdopodobnie po zakończeniu edukacji w placówce opiekuńczo-wychowawczej dzieci te będą mogły łatwiej znaleźć pracę i zarabiać na życie.

MOTHERHOOD WITH ALBINISM IN ZAMBIA

Being a mother of a child with albinism, or a mother with albinism, brings many challenges to the lives of women and children in Zambia today. Mothers have to deal with social stigma and exclusion, both within their families and in the wider community. The widespread belief that a child with albinism is the result of infidelity or the source of a family curse often leads to the mother (and child) being rejected by her husband. As a result, single mothers are at risk of poverty, having to rely on their own family for support or engaging in illegal work. Mothers with albinism are even more vulnerable as they often face discrimination in the labour market and are more likely to be victims of sexual or ritual abuse.

Social Stigma and Family Abandonment

Mothers with albinism are highly stigmatised in Zambian society. After giving birth to a child with albinism, women often face stigma, blame and abandonment from their families and husbands, who find it difficult to accept or fully embrace the child with albinism and feel ashamed. The women are seen as unfaithful to their husbands for giving birth to such a child and guilty of cursing the family. They are subjected to verbal and physical violence, rejection and eviction from their homes. In rural areas, they may even be excommunicated from the village where they live, in the belief that they will bring bad luck to the whole community. There is no legal recourse for these women in Zambia.

Rejection of a Child with albinism

The drama of a mother's life begins in the maternity ward. After giving birth to a child with albinism, most women suffer from postnatal depression. Firstly, they refuse to accept the fact that they have given birth to a child with albinism and that they will be exposed to public condemnation and rejection from their families. Secondly, they are worried about how to care for such a child as they lack medical knowledge. In Zambia in general, there is not much psychological and medical support from health professionals in maternity hospitals. That's why the most common reaction of mothers of children with albinism is to reject the child. There are also documented cases of women killing their babies after birth under pressure from their own or their husband's family. While some mothers bathe their baby in special herbal concoctions in the belief that it will turn dark, others hide it for months on their backs in swaddling clothes or leave it under the lock at home for the first few years of its life. Despite the initial rejection and inner trauma, the majority of mothers eventually accept their child as a 'gift from God' and care for it with love.

Risk of Poverty

Being a single mother of a child with albinism is often associated with the risk of living in poverty. Due to their continued marginalisation and discrimination, these mothers occupy the lowest socio-economic level in Zambia. In rural areas, particularly in Eastern Province, the majority of them live on the extreme poverty line, which in turn increases the vulnerability of their children to ritual attacks. Abandoned by their husbands and family members, these women do not have many options. They can either rely on their own network of kinship solidarity or try to remarry. Those who fail to do either fall into the trap of illegal prostitution. Single mothers are usually unable to work full-time because they bear a disproportionate burden of childcare, including accompanying their children to school to ensure their safety. Remarriage as a solution is not easy because of the stigma attached to being the mother of a child with albinism. It is also not safe for the child itself, who is at risk of being ritually attacked or abused by new family members.

Vulnerability of Mothers with Albinism

Single mothers with albinism are the most economically vulnerable group due to their limited ability to find work and earn a living. The majority of them face daily discrimination in the labour market due to stigma or their limited health condition. These women often targets of sexual harassment and violence. This is often due to myths that sexual intercourse with 'albino' women can cure diseases (such as HIV/AIDS) or bring good luck. These myths continue to expose women with albinism to violence and increase their vulnerability to unwanted pregnancies and sexually transmitted infections. Those who have experienced sexual or ritual abuse have little trust in men and usually do not enter or live in marriage. Single mothers with albinism are also easily drawn into commercial prostitution as they are particularly attracted by rich men through internet social networks who believe that sex with 'albino' women will bring them more pleasure and happiness. However, these mothers are excellent mentors and helpers for their own children with albinism. They know how to raise them because their sensitivity is based on their own lived experience. At the same time, they are more vigilant and concerned because they are fully aware of all the risks associated with living with albinism.

Ritual Attacks and Child Displacement

In Zambia, it is common practice for children with albinism who survive a ritual attack to be taken away from their biological parents by the state (social services) and placed in one of the children's homes without recourse. Parents, especially mothers, experience a double trauma: the first being the attack on their child and the second being the removal of the child by the state to an institution. The child's parents are often unable to visit their child, partly because of security measures and partly because of their own poverty – they cannot afford to pay for transport over such a long distance. The child stays in the orphanage until the age of 18. The situation is not easy for the child either. Already traumatised by the attack itself, he or she is further deprived by the loss of contact with loved ones – siblings and parents. On the other hand, the advantage of this solution is that it provides a safe environment that protects the child from further possible attacks, as well as material security and education. It is likely that after completing their education in the children's home, the children will be able to find work and earn a living more easily.

KULT OSÓB Z ALBINIZMEM W BENINIE
'HOLY ALBINOS' IN BENIN

KULT OSÓB Z ALBINIZMEM W BENINIE

Benin jest kolebką tradycyjnej religii vodun (voodoo), która w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia została oficjalną religią tego państwa obok chrześcijaństwa i islamu. Fonowie i inne grupy etniczne zamieszkujące południowy i środkowy Benin czczą setki różnych bóstw (vodun). Jednym z nich jest Segbo-Lissa, stwórca wszystkich ludzi, w tym osób z albinizmem. Ludzie z bielactwem są objęci kultem, a powszechnie uważa się ich za osoby o niezwykłej mocy duchowej pochodzącej od bóstwa stwórcy. Powszechnie znani jako *lissa*, reprezentują materializację tego bóstwa na ziemi.

W przeciwieństwie do Zambii, gdzie ludzie z albinizmem są publicznie napiętnowani, prześladowani, rytualnie mordowani i okaleczani, w Beninie osoby te są społecznie uznane i zintegrowane poprzez tradycyjną religię. Praktykowanie vodun oferuje im nie tylko ochronę przed niebezpieczeństwem (zarówno duchowym, jak i fizycznym), ale także wypełnienie ich życiowego przeznaczenia. W południowym Beninie wierzy się, że ludzie z bielactwem – będący materializacją bóstwa Lissa – przynoszą dobrobyt, zdrowie, bogactwo materialne i ochronę duchową. W przeciwieństwie do takich osób w Zambii, które funkcjonują na marginesie społeczeństwa oraz w ciągłym strachu o swoje życie, te w Beninie żyją w pokoju i mają pełną świadomość swojej wyjątkowości, która wynika z ich szczególnego statusu społecznego. Ponieważ magia vodun w zależności od intencji stosującego ją duchowego specjalisty może być wykorzystywana zarówno do dobrych, jak i złych celów, istnieją także doniesienia o sporadycznym negatywnym wykorzystywaniu osób z albinizmem do celów rytualnych, zwłaszcza w południowo-zachodniej prowincji Beninu. Zjawisko to związane jest zwykle z czarną magią voodoo zwaną *hennessy*.

Bóstwo Segbo Lissa

Według mitologii Fonów Lissa i jego żeński odpowiednik Mawu tworzą pierwotną parę stwórców, symbolizującą jedność wszechświata. Mawu-Lisa stworzyli świat i dali początek pokoleniu wszystkich bóstw powietrza i ziemi. Lisa, którego symbolem jest kameleon i słoneczny sierp, uznany został za odpowiedzialnego za stworzenie wszystkich ludzi. Ponieważ upodobał sobie biały kolor, stworzył ludzi z albinizmem jako swych uprzywilejowanych przedstawicieli. Według mitologii Yoruba (Nigeria) Lisa (zwany Obatala) uformował istoty ludzkie z gliny. W procesie tworzenia wypił jednak znaczną ilość wina palmowego, przez co niektóre postaci

stworzył ze zmianami. Kiedy wytrzeźwiał i zdał sobie sprawę z tego, co zrobił, przysiągł nigdy więcej nie pić i chronić osoby z niepełnosprawnościami, w tym osoby z albinizmem.

Organizacja kultu

Kult Segbo Lissa jest powiązany z historią świętych rodzin królewskich Dahomeju. Główna świątynia Segbo Lissa znajduje się w Abomey, oficjalnej stolicy przedkolonialnego Królestwa Dahomeju, gdzie mieszkali monarchowie, którzy założyli tam najważniejsze świątynie vodun. W dzielnicy Djenna w Abomey znajduje się centralna świątynia poświęcona bóstwu Lissa, której przewodniczy główna kapłanka „koronowana głowa”. Królowa, *reine-mate* (królowa matka) króla Tegbesu, który ustanowił kult Segbo-Lissy w królestwie Dahomeju w połowie XVIII wieku, zawdzięcza swoją legitymację i duchową władzę ciągłości linii genealogicznej Hwandjile.

Inna ważna świątynia znajduje się w nadmorskim mieście Ouidah, kolebce vodun. Grupa religijna skupiona wokół kultu składa się z tzw. *lissasi* – adeptów vodun Lissa, *lissanons* – głównych kapłanów Lissa przypisanych do centralnych świątyń w Beninie, *babhas* – zislamizowanych kapłanów Lissa z Nigerii oraz samych *lissa* – osób z albinizmem. W Beninie znajdziemy małe świątynie rodzinne, świątynie regionalne (np. w Abomey-Calavi) i świątynie główne (Abomey, Ouidah).

Osoby z albinizmem i oddawana im cześć

Osoby z albinizmem w Beninie południowym objęte są czcią. Natychmiast po urodzeniu dzieci te są przez swoich rodziców wprowadzane do kultu, a gdy podrosną, przechodzą roczną inicjację, podczas której uczą się świętej tradycji i tajnego języka, dzięki któremu mogą duchowo obudzić bóstwo w swoim życiu. Opanowują również specjalne tańce i pieśni, a także składanie ofiar, aby zyskać przychylność bóstwa. Osoby z albinizmem nie muszą przechodzić takiej samej inicjacji jak pozostali członkowie kultu. Gdy zostaną przydzieleni do lokalnej świątyni pod przewodnictwem kapłana Lissy, muszą przestrzegać szeregu świętych zakazów lub rytualnych tabu. Na przykład nie wolno im spożywać soli, okrągłych owoców, oleju palmowego, krabów oraz niektórych rodzajów ryb. Oprócz tabu dietetycznego obowiązują ich również pewne ograniczenia seksualne.

Osoby uważane za święte to nie tylko albinosi z zaburzeniami produkcji melaniny (albinizm typu OCA1), lokalnie nazywani *tetes blanches* (białogłowi), ale także osoby dotknięte rzadkim albinizmem typu OCA3, który powoduje czerwoną pigmentację skóry i włosów. Są one lokalnie nazywane *tetes rouges* (czerwone głowy). Zmienność pigmentacji osób z albinizmem odzwierciedla główny symbol religijny bóstwa Lissy, którym jest kameleon. Dalsze podobieństwa między nimi a tym zwierzęciem to świecące oczy i ciemne plamy na ciele. Podobnie jak kameleon może zmieniać barwy, tak bóstwo Lissa ma wiele duchowych manifestacji, takich jak Lissa Aizun (czerwone głowy, orientacja na bogactwo materialne), Lissa Akanzun (czarna skóra, determinacja i orientacja na działanie), Segbo Lissa (białe głowy, majestat vodun symbolizujący czystość i prestiż).

Kult

Najwyższe bóstwo Segbo-Lissa reprezentowane jest poprzez fetysz bieli – figurę umieszczoną w centrum świątyni, dostępną tylko dla wtajemniczonych członków kultu. Podobnie jak w innych kultach vodun jego materializacja jest miejscem, w którym duchowa moc przebywa, emanuje i jest ożywiana podczas ceremonii. Może ona zostać zwiększona poprzez regularne i rytualnie składane ofiar. W przypadku Lissy zalecane są orzechy coli, biały proszek, sprite, gin i kozy. Członkowie kultu ubrani są w białe szaty, mają na sobie biało-niebieskie naszyjniki i wykonują różnorodne rytuały. Każdego roku w styczniu w Abomey odbywa się główna ceremonia wyłonienia nowo inicjowanych *lissasi*.

'HOLY ALBINOS' IN BENIN

Benin is a cradle of the traditional religion of Vodun (voodoo), which has been the country's official religion since the 1990s, along with Christianity and Islam. The Fon and other ethnic groups living in southern and central Benin worship hundreds of different deities (*vodun*). One of these is Segbo-Lissa, the creator of all people, including people with albinism. These are generally regarded as holy people with extraordinary spiritual power derived from the creator deity. Publicly known as Lissa, they represent the materialisation of this deity on earth.

Unlike in Zambia, where people with albinism are publicly stigmatised, persecuted, ritually murdered and mutilated, those from Benin are socially integrated through traditional religion. The practice of vodun not only offers them protection from danger (both spiritual and physical), but also the fulfilment of their life's destiny. In southern Benin it is believed that people with albinism, and therefore the deity Lissa whom they represent, bring prosperity, health, material wealth and spiritual protection. Unlike their counterparts in Zambia, who live on the margins of society in constant fear for their lives, 'the holy albinos' of Benin live in peace, fully aware of the uniqueness that comes from their special status in Beninese society. As vodun-magic can be used for both good and bad purposes, depending on the intentions of the spiritual specialist using it, there are also sporadic reports of people with albinism being used for ritual purposes, especially in the South West Province of Benin. This is usually associated with black magic voodoo called Hennessy.

Segbo Lissa Deity

According to Fon mythology, Lissa and his female counterpart, Mawu, form the primordial creator couple, symbolising the unity of the universe. The Mawu-Lisa created the world and gave life to the generation of all the air and earth deities. Lissa, whose symbol is a chameleon and the crescent of the sun, was charged with the creation of all human beings. Because he liked the white colour, he created the people with albinism as his privileged ones. According to Yoruba mythology (Nigeria), Lissa (called Obatala) moulded human beings out of clay. During this creative process, he drank a lot of palm wine, which caused him to create deformed figures. When he sobered up and realised what he had done, he vowed never to drink again and to protect people with disabilities, including those with albinism.

Organisation of the Cult

The Segbo Lissa cult is linked to the history of the sacred royal families of Dahomey. The main royal temple of Segbo Lissa is located in Abomey, the official capital of the powerful pre-colonial empire of Dahomey, where the sacred kings lived and founded the main Vodun temples. In the district of Djenna there is a central temple dedicated to the deity Lissa, presided over by the chief priestess, the 'crowned head'. The queen derives her legitimacy and spiritual power from the continuing genealogical lineage of Hwandjile, the 'ruling companion' of King Tegbesu, who established the cult of Segbo-Lissa in the kingdom of Dahomey in the mid- 18th century.

Another important temple is located in the coastal town of Ouidah, the cradle of Vodun. The religious group around the cult is composed of so-called *lissasi* – adepts of Vodun Lissa, *lissanons* – chief priests of Lissa attributed to central temples in Benin, or *bhabhas* – Islamised priests of Lissa from Nigeria and *lissa* themselves – people with albinism. In Benin we find small family-based temples, regional temples (e.g. in Abomey-Calavi) and central temples (Abomey, Ouidah).

The Holy Status of People with Albinism

People with albinism in southern Benin are generally considered holy. Immediately after birth, the children are initiated into the cult by their parents and undergo a year-long initiation where they learn the sacred tradition of the cult and the secret language through which they can spiritually awaken this deity in their lives. They also learn special dances and songs, and prescribed sacrifices and offerings to curry favour with the deity. People with albinism do not have to go through the same initiation as other regular members of the cult. Once they are assigned to a local shrine under the guidance of a Lissa priest, they must observe a series of sacred prohibitions, or ritual taboos. For example, they must not eat salt, round fruits, palm oil, crabs or certain types of fish. In addition to dietary taboos, they must observe certain sexual restrictions.

Those who are considered sacred are not only albinos with melanin production disorder (albinism type OCA1), locally called tetes blanches (white heads), but also those affected with rare albinism type OCA3 which causes red pigmentation of the skin and hair. They are locally called tetes rouges (red heads). The variation of pigmentation of people with albinism is reflected by the main religious symbol of deity Lissa – that of the chameleon. Other similarities between them and the chameleon are glowing eyes

and dark spots on the body. Like the chameleon can change colours, the deity Lissa has many spiritual manifestations such as Lissa Aizun (red heads, material wealth orientation), Lissa Akanzun (black skin, determination and action orientation), Segbo Lissa (white heads, majesty vodun symbolising purity and prestige).

Worship

The supreme Segbo-Lissa deity is represented by a white fetish placed in the centre of her temple, accessible only to initiated cult members. Similar to other Vodun, the main fetish is a place where the spiritual power of Vodun resides, emanates and is revitalised during ceremonies. The power of Vodun can be strengthened through regular and ritually prescribed sacrifices and offerings. In the case of Lissa, cola nuts, white powder, sprite, gin and goat are prescribed. Members of the cult are dressed in white cloth and wear white and blue necklaces. They perform a variety of rituals both locally and nationally. Every year in January, the main ceremony for the emergence of the newly initiated *lissasi* takes place in Abomey.

VII KONGRES AFRYKANISTÓW POLSKICH
10. ROCZNICA UTWORZENIA JAGIELLOŃSKIEGO
CENTRUM BADAŃ AFRYKANISTYCZNYCH

THE 7TH CONGRESS OF POLISH AFRICANISTS
10TH ANNIVERSARY OF THE JAGIELLONIAN
RESEARCH CENTER FOR AFRICAN STUDIES

